

СУРКОВА Вікторія Олегівна, аспірант Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка,
ORCID ID: 0000-0002-1541-4092

ФАКТОРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Суркова В. О. Фактори інноваційного розвитку підприємств АПК.

Продовольча безпека, конкурентоспроможність аграрного сектору, екологічне та соціальне благополуччя сільських територій та ефективне функціонування АПК загалом багато в чому залежить від ступеня інноваційного розвитку галузі. Метою дослідження є аналіз та оцінка сучасних тенденцій та факторів інноваційного розвитку АПК, а також розгляд можливостей нівелювання бар'єрів, що перешкоджають цьому процесу як результату підтримки держави. Проведено аналіз факторів, що впливають на розвиток інноваційної діяльності у сільському господарстві, та виявлених у процесі пошуку ефективних заходів щодо стабілізації та покращення ситуації в галузі. У статті наведено огляд наявних інтерпретацій поняття «інновація», яке дозволило позначити авторську позицію щодо концептуальної складової інновацій стосовно АПК. Вчені вкладають у ці визначення різний зміст, концентруючи увагу на окремих аспектах. Проведений аналіз визначень «інновація» дозволив визначити наявність основних його домінант: процес, результат, зміна. Особливу увагу приділено факторам, що стримують інноваційний розвиток сектору (брак власних коштів, висока вартість інновацій, високі ризики, нестача кваліфікованого персоналу, недостатній рівень фінансової підтримки). Перелічені фактори блокують подальший розвиток аграрного сектору, і тому першочерговим завданням стає створення умов щодо їх нівелювання. Впровадження та нарощування інновацій та інноваційних технологій в АПК характеризується повільними темпами, що підкреслює особливу участь держави та надання їй підтримки. Як основні заходи щодо розвитку ключових напрямів інноваційного розвитку АПК позначені: зміцнення наукового та кадрового потенціалу, розвиток сільської інфраструктури, підвищення фінансової грамотності сільськогосподарських товаровиробників, розширення грантової підтримки, розробка нових та вдосконалення чинних механізмів субсидування наукових розробок, надання переваг комерційним організаціям.

Ключові слова: сільське господарство, інновації, фактори інноваційного розвитку, аграрні підприємства.

Постановка проблеми. Сучасні аграрні підприємства не відрізняються високим рівнем інноваційної активності, втім стабільне та конкурентоспроможне функціонування сільськогосподарського підприємства неможливе без здійснення ним інноваційної діяльності. Найбільш результативною ця діяльність стає при орієнтації в основному на регіональні потреби в інноваціях, які визначаються їх природно-кліматичними умовами, структурою виробництва та державною інноваційною політикою. Головними досягненнями інноваційної діяльності в сільськогосподарському виробництві є механізація та автоматизація виробництва, використання нових технологій та раціональних форм організації праці, створення нових високоврожайних сортів і гібридів рослин, продуктивних порід тварин та кросів птиці та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час стає більш популярним вживання таких слів, як «інновація» та «інноваційний розвиток». Активно публікуються праці різних авторів, основним завданням яких є визначити, що таке «інновація» у сільському господарстві, і де реалізується та сама «інноваційна діяльність», на що вона спрямована і від чого залежить.

З латинського «інновація» (innovation) перекладається як «оновлення, вдосконалення». Таким чином, інновація є підвищення якості результату будь-якої діяльності,

шляхом внесення в процес діяльності нових видів та способів якнайшвидшого та найбільш кращого отримання результату. Існують й інші визначення. Так, інновацією (нововведенням) може вважатися впроваджене (або введене) у вживання нововведення, якого потребує ринок, і яке призводить в кінцевому результаті до підвищення ефективності тих чи інших процесів та/або поліпшення якості продукції [1], або будь-якого нового (або наявного раніше, але істотно покращеного) продукту, товару, послуги, процесу, методу продажу, маркетингу або організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць, зовнішніх зв'язків [2]. Інновація завжди є результатом інтелектуальної діяльності, творчості, відкриттів, винаходів, раціоналізації [1].

Термін «інновація» почав використовуватися з кінця XIX ст. і вперше був вивчений соціологами та антропологами: Г. Тардом [3], Ф. Ратцелем [3; 4] та Л. Фробеніусом [3]. На початку XX ст. поняття «інновація» знову почало використовуватися в працях Й. Шумпетера [3; 5; 6], але вже в сенсі такого нововведення, яке значною мірою збільшує ефективність існуючої системи. Друга половина минулого століття ознаменувалася визначенням теоретичних основ та популяризацією поняття «інновації» Е. Роджерсом та Т. Хегерстрандом [3; 7; 8]. Останній дослідник

додатково розглянув процес дифузії низки соціально-економічних явищ у сільських районах Швеції (у частині поширення спеціалізованої техніки) та здійснив його моделювання з урахуванням методу Монте-Карло [7]. Інновація отримала визнання і як об'єкт, практична діяльність або навіть особлива ідея, що сприймається окремою особою (так званою одиницею впровадження) як щось нове.

Дифузія інновацій у цьому випадку є процесом, в основі якого – сприйняття, передача та впровадження інновацій (нових технологій, процесів, товарів, повідомлень, ідей тощо) з використанням комунікаційних каналів (засобів передачі) серед членів соціальних систем (окремих осіб) та організацій протягом певного часу [7; 8]. Таким чином, цим зумовлювалась можливість здійснення аналізу мінливості процесів поширення інновацій як у просторі, так і часі.

Б.А. Райзбер та Л.Ш. Лозовський дають визначення поняття інновація як нововведення у технологію, організацію праці, управління; абсолютно нові досягнення в науці та використання цих нововведень у великій кількості різних областей та сферах діяльності [9]. У свою чергу, К.Р. Макконел і С.Л. Брю вважають, що такі поняття як «новинка» та «інновація» є словами-синонімами, тобто відкриття у підприємстві нового методу виробництва є інновація, як і використання нового способу фінансування виробництва або створення нового продукту [10]. Аналізуючи розглянуті визначення, можна зрозуміти, наскільки широкий кількісний діапазон інновацій у сільському господарстві (рис. 1).

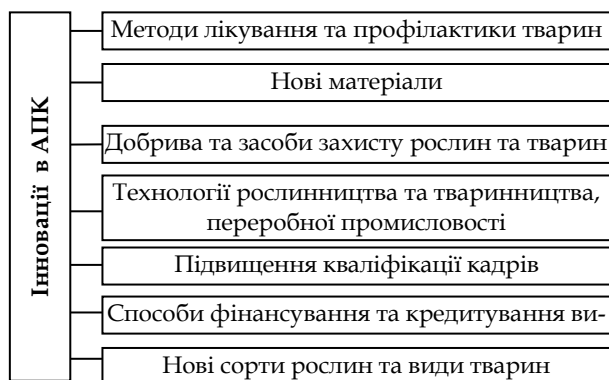

Рис. 1. Основні види інновацій в АПК

Мета статті проаналізувати класифікацію факторів інноваційного розвитку та їх вплив на функціонування підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою підвищення конкурентоспроможності та економічної стабільності сільськогосподарського підприємства необхідно активне використання всіх результатів

досліджень та розробок, які можуть підвищити ефективність та якість результатів виробничих процесів, тобто у виробництві вкрай необхідне освоєння нових видів продукції та передових технологій. Підприємства, які займаються інноваційною діяльністю, що охоплюють всі стадії інноваційного процесу, з самого початкового етапу появи ідеї, до кінцевого – реалізації виробленого (як нового, і на основі інноваційної технології) продукту на ринку.

Основним завданням, що стоїть перед сільськогосподарськими підприємствами, є вихід на ринок з конкурентоспроможною продукцією, а для цього насамперед необхідно виробляти високоякісний товар. Саме тому вкрай важливо розвиток та повсюдне впровадження у сільськогосподарське виробництво інновацій, досягнення науково-технічного прогресу мають використовуватися повсюдно, що дозволить вести безперервне оновлення виробництва в АПК. Використання інноваційних розробок, що призводить до зниження витрат, а, отже, до збільшення прибутковості сільськогосподарського виробництва, внаслідок чого підвищується економічна ефективність, сприяючи в результаті розвитку національної економіки в цілому.

Незважаючи на необхідність, наявний потенціал, значне бажання та прагнення розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві нашої країни, в будь-якому випадку найбільше значення в даний час мають фактори загальмовування інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва країни. Насамперед, в сучасних умовах, як і раніше, досить слабо розвинена інноваційна інфраструктура аграрного сектора. Багато товаровиробників досі працюють по прийнятим ще з часів Радянського Союзу правилам та настановам. Так само низька й інноваційна активність сільгоспвиробників. Відсутність бажання, а часом і нестача вкладень в інновації на своєму підприємстві призводить в підсумку до малого прибутку.

Особливе місце займає фактор вкрай низького рівня фінансової підтримки з боку держави. Малі фермерські господарства працюють фактично лише на покриття витрат на власні потреби, а у кращому випадку – на отримання лише невеликого прибутку, при цьому відсутність допомоги від держави закриває можливість вивчення та впровадження у виробництво нових техніки та технологій. Фінансування могло б дати можливість товаровиробникам збільшити витрати на інновації, тим самим підвищуючи

потенціал та економічну ефективність свого підприємства [11].

Для подолання кризової ситуації у сільському господарстві необхідно підвищити інвестиційну привабливість галузі для приватних інвесторів, як вітчизняних, так і зарубіжних. Необхідне якнайшвидше збільшення темпів технічної модернізації сільськогосподарських виробництв. Для приваблення додаткових трудових ресурсів важливий розвиток соціальної інфраструктури на селі, що можливе лише за повного контролю державою соціальної сфери.

У сільському господарстві інноваційні процеси мають цілу низку особливостей, що впливають зі специфіки аграрного виробництва [12]:

- видова різноманітність сільгосппродукції;
- переплетення технологічних процесів з процесами, що відбуваються в природному середовищі,
- участь у виробництві живих організмів (рослин, тварин, мікроорганізмів);
- суттєві відмінності в технологіях виробництва сільгосппродукції, їхня залежність від непередбачуваних погодних та природно-кліматичних умов;
- сезонність виробничих процесів окремих видів сільгосппродукції;
- територіальна роз'єднаність аграрного виробництва;
- відносна відособленість різних типів сільськогосподарських товаровиробників за формами власності, спеціалізації, розмірами, інтегрованістю та кооперацією;
- слабкий взаємозв'язок між сільгосптоваровиробниками та організаціями, що виробляють науково-технічну продукцію;
- недостатня активність інноваційної діяльності у сільському господарстві, обумовлена відсутністю платоспроможного попиту на науково-технічну та наукомістку продукцію;
- потенційні споживачі інновацій у сільському господарстві, як правило, мають недостатньо власних коштів і відрізняються низькою кредитоспроможністю для залучення кредитних та інвестиційних ресурсів, внаслідок чого інноваційні процеси у сільському господарстві неможливі без участі держави та ефективної державної підтримки;
- невисокий рівень життя на селі;
- недостатня кваліфікація працівників АПК у галузі інноваційного менеджменту;
- різноманіття науково-технічних розробок, запропонованих для використання в АПК, різна їхня цільова спрямованість;

- тривалий процес розробки інновацій, насамперед, у зв'язку з проведенням селекційної та плеїнної роботи;

- недостатня опрацьованість організаційно-економічного механізму передачі досягнень НТП аграріям;

- інновації, як правило, мають покращуючий, а не радикальний характер.

Учасники інноваційного процесу відокремлені один від одного, а механізм ефективної взаємодії між агропромисловим виробництвом та наукою недостатньо розвинений. В результаті спостерігається низький рівень практичної віддачі досліджень фахівців – до 60% щорічних розробок залишаються незатребуваними.

Також слід зазначити, що затребуваність нових технологій у різних типів сільгосптоваровиробників суттєво відрізняється (табл. 1).

Як показують дані, найбільший попит на нові агротехнології пред'являється з боку великих та середніх сільгоспдприємств та організацій. Аналіз даних щодо впровадження інновацій у сільському господарстві дозволяє дійти висновку, що найбільш затребуваними серед процесних інновацій виступають запровадження прямого ланцюжка поставок (з ферми на прилавок), точне землеробство, глибока переробка, застосування процесу збору та зберігання генетичної інформації з виробництва; серед впроваджених у сільському господарстві технологічних інновацій переважають повна автоматизація окремих бізнес-процесів, передові системи обліку та повна автоматизація ланцюгів процесів, «хмарні» інформаційні технології [11].

Саме в аграрній сфері, на відміну від інших сфер, розвиток інновацій відбувається повільніше, що потребує особливої уваги. Найбільш поширеними інноваціями є: нові сорти та гібриди рослин, породи тварин, штами мікроорганізмів, марки та модифікації сільськогосподарської техніки, технології, хімічні та біологічні препарати (вакцини), економічні розробки (документовані процедури, різні рекомендації тощо).

Найбільш тривалим є процес створення інновацій. Проведення фундаментальних та прикладних досліджень та розробок, незважаючи на те, що це пов'язано з певним ризиком отримання незадовільних результатів, є необхідним етапом у процесі створення науково-технічної продукції.

Наукова розробка стає інновацією лише після апробації та рекомендації її до масового впровадження у виробництво. Процес апробації фундаментальних інновацій у

сільському господарстві також є тривалим етапом: результати наукових досягнень у селекції сільськогосподарських культур дають максимальну віддачу через 15-20 років від початку фінансування кожного окремого напрямку наукової роботи, а в селекції порід тварин – 20-30 і більше років. Апробацію та перевірку отриманих зразків здійснюють наукові установи, спеціальні державні установи та організації. Відтворення новацій у сільському господарстві здійснюють насінницькі

господарства (вирощування елітного та репродукційного насіння нових сортів та гібридів сільськогосподарських культур); племінні заводи (розведення чистих породних ліній тварин); машинобудівні підприємства (серійний випуск нової техніки); біологічні фабрики (випуск вакцин тощо). Впровадження розробок у виробництво чи перетворення новацій в інновації здійснюється за ініціативою суб'єктів підприємницької діяльності з метою досягнення комерційних вигод.

Таблиця 1

Затребуваність нових технологій господарюючими суб'єктами АПК

Технологія	Особисте селянське господарство	Фермерське господарство	С/г підприємства, кооперативи середнього розміру	
			С/г	холдинги
-«Органічне» сільське господарство / Organic agriculture	С	В	С	Н
-Точне сільське господарство / Precision agriculture	Н	Н	С	В
-Крупномасштабне «конвеєрне» тваринництво / Large-scale animal husbandry	Н	Н	Н	В
-Безорне землеробство / No-till farming	Н	Н	В	В
-Безприв'язне утримання худоби / Loose housing livestock	С	В	В	В
-Крапельне зрошення / Drip irrigation	Н	С	С	В
-Індивідуальна підготовка тукоsumішей / Individual preparation of fertilizer mixtures	Н	Н	В	В
-Інтегрований контроль за шкідниками / Integrated pest control	С	С	В	В
-Урбанізоване сільське господарство / Urbanized agriculture	Н	Н	Н	В
-Автоматизація та комп'ютеризація / Automation and computerization	Н	Н	С	В
-Безвідходне сільське господарство / -Waste-free agriculture	В	В	С	С
-Біопаливо / Biofuels	Н	Н	В	В

В-висока, С-середня, Н-низька. *Джерело: розроблено автором

Наукові дослідження вимагають щорічного масштабного фінансування та всебічної державної підтримки, оскільки від цього залежить науковий рівень та якість новацій, що надзвичайно важливо в умовах розповсюдження на вітчизняному ринку науково-технічної продукції конкурентоспроможній іноземній техніці та технологіям. Особливо це стосується імпорту сільськогосподарської техніки, насіння іноземних сортів культур рослин та засобів захисту рослин. Фінансова підтримка інноваційної діяльності потрібна також на інших етапах інноваційного процесу, оскільки стимулювання впровадження має забезпечити попит на вітчизняні наукові розробки. Впровадження та ринкове освоєння інновацій стримується низкою факторів, серед яких найважливішими є низька платоспроможність господарств, відсутність достовірної та повної інформації про новітні вітчизняні наукові розробки в галузі

сільського господарства. В економічних дослідженнях можна зустріти поділ факторів, що впливають на інноваційний розвиток АПК, на внутрішні та зовнішні. Так, на думку автора, внутрішні обумовлені недоліком власних фінансових ресурсів, недостатнім рівнем інноваційного потенціалу безпосередньо самих сільськогосподарських товаровиробників, низьким рівнем попиту на результати науково-технічної діяльності, слабкою комунікативністю у процесі інноваційної діяльності. Зовнішні фактори представлені високою вартістю інновацій, нерозвиненим інституційним механізмом їх створення та впровадження, супутніми економічними ризиками, недостатністю заходів фінансової та інформаційної державної підтримки. Результати експертного опитування показали, що найбільший вплив на розвиток АПК будуть надавати наступні інновації:

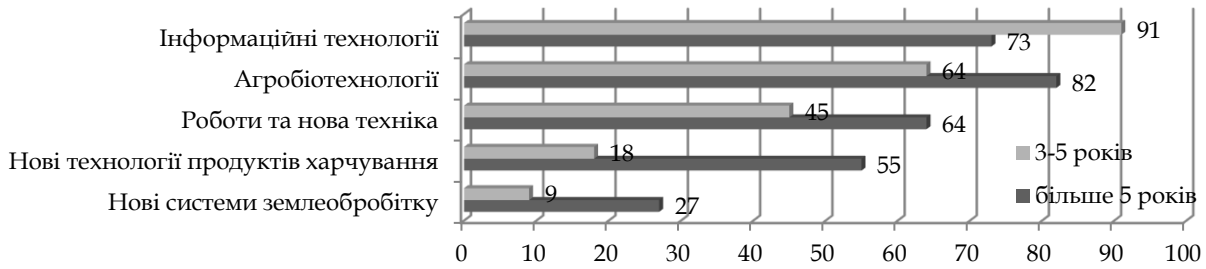

Рис. 2. Рейтинг впливу основних технологій та трендів

1-е місце у рейтингу займають інформаційні технології. Так, на думку експертів, цифровізація та впровадження інтернету речей будуть основними факторами впливу на інноваційну складову галузі найближчими роками

Вплив цифрових технологій вплине на сам процес сільськогосподарського виробництва, сприятиме зростанню виробництва сільськогосподарської продукції, спрямованої на експортний попит, що у свою чергу стане гарантом забезпечення продовольчої безпеки, незалежності країни та підвищення її конкурентоспроможності

Агробіотехнології. Розвиток цього напрямку забезпечуватиме стабільне зростання впливу геть на всю галузь. Значними технологіями визначено геномну селекцію, нові біотехнології захисту рослин та забезпечення здоров'я тварин, розвиток синтетичної біології.

Роботи та автоматизована техніка/обладнання. Такі рішення трансформують сектор вже нині, а основними трендами у середньостроковій перспективі (до 5 років) буде поширення систем автоматичного управління технікою, в окремих сегментах також роботизованого обладнання.

Перехід на нові продукти харчування. Впровадження інновацій, зумовлених зміною ціннісних орієнтацій споживачів (екологічність, безпека асортименту) буде відбуватися під помірним впливом зазначеного фактора.

Впровадження нових систем землеробства (вертикальні, контейнерні ферми та подібні) стримується недоліками використовуваних рішень, зокрема високими енерговитратами. Подібні моделі можуть істотно змінити галузь овочівництва, подолавши бар'єри підвищення ефективності альтернативної енергетики та технологій.

Управління інноваційною діяльністю на підприємствах АПК ускладнюється через низку факторів, що обмежують ефективний розвиток сільського господарства. Серед них можна відзначити такі, як невизначеність економічної ситуації, жорстка конкуренція, інфляційні процеси, зниження попиту, диспаритет цін, недостатні обсяги інвестицій у

основний капітал підприємств, необхідність імпортозаміщення.

Під час планування інноваційної діяльності вітчизняні підприємства агропромислового комплексу стикаються з низкою таких проблем[12]:

- ✓ брак власних коштів та відсутність стабільного джерела їхнього припливу у зв'язку з високою часткою кредиторської заборгованості;

- ✓ відсутність ефективної системи регулювання цін на напівфабрикати та готову продукцію;

- ✓ високі відсоткові ставки на банківські продукти для аграріїв країни.

Для ліквідації зазначених проблем потрібна розробка комплексної програми стимулювання інвестиційної діяльності агропромислових підприємств. Без її участі неможливе збільшення інноваційної активності вітчизняних підприємств, які відчувають дефіцит ресурсів [13].

Підсумовуючи, слід зазначити, що одним з найбільш актуальних завдань у сучасних реаліях аграрної економіки стає створення умов для підвищення інноваційної активності підприємств АПК. Ефективний інноваційний розвиток національного сільськогосподарського виробництва можливий при консолідації зусиль та взаємодії органів влади (створення сприятливих економічних передумов та пряма підтримка інновацій), науки шляхом розробки прогресивних технологій, освіти (підготовка та перепідготовка спеціальних кадрів) та бізнесу здійснює інвестування інновацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна ситуація на внутрішньому й зовнішньому ринках України характеризується суттєвим загостренням конкурентної боротьби у сфері інноваційної діяльності, за цих умов інновації стають обов'язковим елементом діяльності суб'єкта господарювання та їх основною рушійною силою й передумовою розвитку.

Також слід зазначити, що актуальність інноваційної моделі розвитку підприємств зумовлюється стрімким зростанням впливу

науки та нових технологій на розвиток світової економіки. Тому підприємствам України, котрі хочуть стабільно працювати у новій

економіці та отримувати прибуток, слід розуміти, що інноваційний шлях – це їх шлях до успіху.

Література.

1. Інновація Вільний тлумачний словник. Новітній онлайн словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/f/innovacija>
2. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. М., 2010. 107 с.
3. Культурология. XX век: Энциклопедия. СПб.: Университетская книга, 1998. 447 с.
4. *Ратцель Ф.* Народоведение. СПб.: Тип. т-ва «Просвещение», 1903. Т. 1. 764 с. Т. 2. 877 с
5. *Базилевич В. Д.* Неортодоксальна теорія Й.А. Шумпетера. Історія економічних учень: У 2 ч. Київ: Знання, 2006. Т. 2. С. 312-324.
6. *Schumpeter J. A.* Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. Leipzig: Verlag von Duncker&Humblot, 1911. 548 p.
7. *Hägerstrand T.* Innovation Diffusion as a Spatial Process. Chicago: University of Chicago Press, 1967. 334 p.
8. *Rogers E. M.* Diffusion of innovations. New York: The Free Press, 1962. 367 p.
9. *Яковцев Ю. В.* Эпохальные инновации XXI в. М.: Ариал, 2004. – 448 с
10. *Макконели К. Р., Брю С. Л.* Экономикс: принципы, проблемы и политика. М.: ИНФРА-М, 2003. – 983 с.
11. *Дацїй О.І., Гаман М.В., Дацїй Н.В.* Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації: монографія. Донецьк: ЮгоВосток. 2010. 368 с.
12. *Денисенко М.П., Воронкова Т.Є., Ладика С.В.* Проблеми формування національної інноваційної системи України. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 4 (82). С. 73 – 81.
13. *Жук М.В.* Передумови формування національної інноваційної системи прискореного розвитку економіки. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 7 (85). С. 30 – 36.

References.

1. Innovatsiia Vil'nyj tлумachnyj slovnyk. Novitnij onlajnovyj slovnyk ukrains'koi movy. Available at: <http://sum.in.ua/f/innovacija>
2. Rukovodstvo Oslo. Rekomendatsyy po sboru y analyzu dannykh po ynnovatsyiam. M., 2010. 107 s.
3. Kul'turolohyia. XX vek: Entsyklopedyia. SPb.: Unyversytetskaia knyha, 1998. 447 s.
4. *Rattsel' F.* Narodovedenye. SPb.: Typ. t-va «Prosveshenye», 1903. T. 1. 764 s. T. 2. 877 s
5. *Bazylevych V. D.* Neortodaksal'na teoriia J.A. Shumpetera. Istoriia ekonomichnykh uchen': U 2 ch. Kyiv: Znannia, 2006. T. 2. S. 312-324.
6. *Schumpeter J. A.* Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. Leipzig: Verlag von Duncker-er&Humblot, 1911. 548 r.
7. *Hägerstrand T.* Innovation Diffusion as a Spatial Process. Chicago: University of Chicago Press, 1967. 334 p.
8. *Rogers E. M.* Diffusion of innovations. New York: The Free Press, 1962. 367 p.
9. *Yakovtsev Yu. V.* Epokhal'nye ynnovatsyy XXI v. M.: Aryal, 2004. 448 s
10. *Makkonely K. R., Briu S. L.* Ekonomyks: pryntsypy, problemy y polytyka. M.: YNFRA-M, 2003. 983 s.
11. *Datsij O.I., Haman M.V., Datsij N.V.* Innovatsijna model' rozvytku ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii: monohrafiia. Donets'k: YuhoVostok. 2010. 368 s.
12. *Denysenko M.P., Voronkova T.Ye., Ladyka S.V.* Problemy formuvannia natsional'noi innovatsijnoi systemy Ukrainy. Aktual'ni problemy ekonomiky. 2008. № 4 (82). S. 73 – 81.
13. *Zhuk M.V.* Peredumovy formuvannia natsional'noi innovatsijnoi systemy pryskorenoho rozvytku ekonomiky. Aktual'ni problemy ekonomiky. 2008. № 7 (85). S. 30 – 36.

Abstract.

Surkova V. Factors of innovative development of agriculture enterprises.

Food security, competitiveness of the agricultural sector, ecological and social well-being of rural areas, and the effective functioning of the agricultural sector in general largely depend on the innovative development level of the industry. The research method is the analysis and assessment of modern trends and factors of innovative development in the agricultural industry, and the possibilities of establishing barriers that hinder this process as a result of state support are considered. The analysis of the factors affecting the development of innovative activity in agriculture and the effective measures

of stabilization and improvement of the situation in the industry revealed in the search process was carried out. The article provides an overview of existing interpretations of the concept of "innovation", which made it possible to indicate the author's position regarding the conceptual component of innovation in relation to the agricultural sector. Different contents are included in these definitions, focusing attention on certain aspects. The conducted analysis of the definition of "innovation" allows us to apply its main dominants: process, result, change. Particular attention is paid to the factors that support innovative development of the sector (lack of own funds, high cost of innovation, high risks, lack of qualified personnel, insufficient level of financial support). The listed factors block the further development of the agrarian sector, and therefore the creation of conditions for their level becomes the primary task. The introduction and expansion of innovations and innovative technologies in the agricultural sector is characterized by a free pace, which emphasizes the special participation of the state and its support. The main measures for the development of the key areas of innovative development of the agricultural sector are defined as: strengthening of scientific and personnel potential, development of rural infrastructure, improvement of financial literacy of agricultural producers, expansion of grant support, development of new and improvement of existing mechanisms for subsidizing scientific developments, granting preferences to commercial organizations.

Keywords: agriculture, innovations, factors of innovative development, agricultural enterprises.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2021 р.

Бібліографічний опис статті:

Суркова В. О. Фактори інноваційного розвитку підприємств АПК. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2021. № 4. С. 44-50.

Surkova V. Factors of innovative development of agriculture enterprises. Actual problems of innovative economy. 2021. No. 4, pp. 44-50.

УДК: 332.33(470); JEL classification: M14
DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-4-9>

ПОЛТАВЕЦЬ Анатолій Миколайович, кандидат економічних наук, здобувач
Харківського національного технічного університету
сільськогосподарства імені Петра Василенка, ORCID ID: 0000-0002-3310-3271

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Полтавець А. М. Інституціональні засади побудови механізмів управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств.

У статті досліджено інституціональні засади побудови механізмів управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств. Сучасні умови вимагають вироблення нових концептуальних підходів до здійснення процесів управління земельними ресурсами на основі врахування умов трансформації відносин земельної власності, вимог забезпечення сталого розвитку та сучасних тенденцій посилення ролі органів управління. Виявлено, що сучасна ситуація вимагає активного розвитку системи земельного менеджменту та менеджменту аграрних підприємств, які є основними економічно важливими суб'єктами земельних відносин. Наголошено на тому, що така система менеджменту аграрних підприємств має поєднувати у собі функції вартісного моніторингу ринку земель, аналізу ефективності використання землі та комплекс заходів щодо санації існуючих земельних ресурсів як елементів механізму сталого землекористування. Запропоновано як елементи механізму забезпечення сталого землекористування інституціональній інструментарій механізму управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств виділяти не тільки економічну та екологічну складові, а й проміжну позицію між ними, а саме землеохоронну складову, яка включає механізми моніторингу та оцінки земельних ресурсів, а також фінансові механізми відикодування збитків навколишньому середовищу. У рамках комплексу заходів щодо реалізації принципів сталого землекористування механізму управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств можна виділити чотири групи багато в чому взаємопов'язаних заходів щодо покращення використання земельних ресурсів: покращення стану земельних ресурсів аграрних підприємств (боротьба з ерозією, органічні добрива, різного виду меліорації тощо); обмеження впливу несільськогосподарських галузей, різке скорочення вилучення угідь із сільськогосподарського обороту, компенсація втрат з боку несільськогосподарських користувачів, зменшення забруднення земельних ресурсів; раціоналізація використання земельного фонду з точки зору кінцевих результатів сільськогосподарського виробництва; використання вільних земель, придатних в аграрному плані.

Ключові слова: земельні ресурси, земельні відносини, менеджмент аграрних підприємств, управління земельними ресурсами, механізм управління.

Постановка проблеми. Земельні відносини – це цілий комплекс юридичних та економічних питань, деталі якого в повному обсязі остаточно не вивчені й досі. Існує цілий ряд аспектів, які враховуються при управлінні земельними ресурсами, які є об'єктом земельних відносин. Зокрема щодо земель

сільськогосподарського призначення вони проявляються по-різному залежно від того, на якій території вони розташовані: сільські території; у межах міста; у приміській зоні; у дачному масиві та інших ділянках, включених до категорії сільськогосподарських земель. Лише ринковими механізмами врегулювати